

אם לא כיוון לשים על הבסיס בפרט

א. תרומת הדשן פסקים וכתבים סימן קצג

אשר שאלתני אם הונח דבר מוקצה על איזה חפץ לפני שבוע או יותר, כמו שרגילים להניח חפצים זה על זה בתיבה, אי שרי לנער המוקצה מן החפץ הואיל ולא הניחו עליו במתכוין לא נעשה בסיס? ודקדקת הכי מפ' נוטל בפרש"י /שבת קמב: רש"י ד"ה אלא בשכח/, לשונך משמע דלא נעשה שום דבר בסיס אא"כ הניח על דבר מוקצה בשביל שיהא מתיישב עליו בטוב. אבל מה שמניחין בדרך אקראי כמו שרגילין להשים בתיבה חפצים אלו על אלו מפני שאין לו ריוח לפנות לכל חפץ מקום בשולי התיבה לעצמו, כה"ג לא חשיב מניח אלא שוכח. נראה דאם הונח המוקצה בדרך זה בין השמשות בע"ש אין לך ראייה מפ' רש"י להתיר, דאיכא למימר דוקא בשוכח שלא מדעת כשכבר היה נח עליו לא נעשה בסיס, אבל במניח בע"ש אפי' באקראי, הואיל ויודע שהמוקצה יהא נח על החפץ בשבת, גם החפץ נעשה מוקצה מפני שמקצה דעתו ממנו...

ב. משנה שבת כא:א (קמא:)

ומטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין...

ג. שבת קמב ע"א

"מטלטלין תרומה וכו'" אמר רב חסדא לא שנו אלא שטהורה למטה וטמאה למעלה, אבל טהורה למעלה וטמאה למטה שקיל ליה לטהורה ושביק ליה לטמאה...

ד. מגן אברהם סימן שט ס"ק ו

ול"נ פשוט כדברי השואל, דהא מטלטלין כנונא אגב קטמ' אף על גב שיש על האפר שברי עצים כמ"ש הרמב"ם פכ"ו, וכן מטלטלין תרומה טהורה אף על פי שהטמאה מונחת עליה, ומיירי במניח כוונת דאי בשוכח אפי' הטמאה לבדה שרי אלא איירי במניחו, כ"מ ברמב"ם פכ"ה ובר"י ובתשובת הרא"ש, ואפי' הכי לא אמרינן דטהורה נעשה בסיס לטמאה.

אם לא כיוון להשאיר האיסור עליו לשבת

ה. שבת קמב: - אבן על חבית, מעות על כר

משנה:

- האבן שעל פי החבית, מטה על צדה והיא נופלת. היתה בין החביות, מגביה ומטה על צדה והיא נופלת.
 - מעות שעל הכר, מנער את הכר והן נופלות.
- גמרא: אמר רב הונא אמר רב לא שנו אלא בשוכח, אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור...

ו. תרומת הדשן פסקים וכתבים סימן קצג

אשר שאלתני אם הונח דבר מוקצה על איזה חפץ לפני שבוע או יותר, כמו שרגילים להניח חפצים זה על זה בתיבה, אי שרי לנער המוקצה מן החפץ הואיל ולא הניחו עליו במתכוין לא נעשה בסיס? ... בנדון דידן שהיה נח המוקצה על החפץ לפני זמן מרובה, נראה אפילו הניחו בתחילה כוונת ולא בדרך אקראי שרי, משום דבע"ש נעשה שוכח. וכן משמע פירש"י דפירש כששכח האבן עליה בין השמשות, וכן כתב המיימון פ' כ"ה בהדיא: אבל הניח מעות על הכר בע"ש אסור, משמע דמקמי הכי שרי...

ז. מגן אברהם סימן שט:ו

אם הניחם בכוונה בחול ולא היה דעתו שישארו שם בשבת ואח"כ שכחם שם מקרי שוכח (כתבי מהרא"י סי' קצ"ג)...

ח. משנה ברורה סימן שט ס"ק יח

אם הניחם בכוונה בחול ולא היה דעתו בפירוש שישארו שם בשבת, ואח"כ שכחם שם, מקרי שוכח [כתבי מהרא"י]. ודעת הב"י דאפילו הניחם בע"ש כל שלא היה דעתו בפירוש שישארו שם בכניסת שבת ובביה"ש שכחו לסלק, גם זה הוא בכלל שוכח.

ט. שער הציון סימן שט ס"ק כא

דאם היה דעתו בפירוש, בודאי כולי עלמא סוברין דנעשה בסיס:

י. תוספות מסכת שבת דף מה עמוד ב

דאית ביה ביצת אפרוח - נראה לר"י דאסור לר' שמעון משום דכיון דאית ביה אפרוח הוי כמו גרוגרות וצימוקין. וקא מיבעיא ליה לסבא קירוויא אי שרי לטלטולי על ידי שינער משם הביצה אי חשיב כמו מניח או כשכח, והשיב לו רבי יוחנן כלום עשוי אלא לתרנגולין ואין זה כשכח אלא כמניח ואסור.

יא. חידושי הרשב"א מסכת ביצה דף ב עמוד א

ומסתברא שאין אומרין נעשה בסיס אלא בנר שיש לו חשיבות בסיסות קצת, כמעט שעל [הכר] שאדם רוצה להצניעם כדי שלא יאבדו. ואבן שעל פי החבית נמי לפי שהיא צריכה לבנין ואדם חס עליה שלא תאבד וכן שלא תתקלקל ותשבר אם תעמוד במקום כאבני גזית ודומיהם. וה"ה והוא הטעם לאבן שבכלכלה וכן נר ושמן ופתילה שהן צריכים להיות בסיס לאור וכל כיוצא בהם, והלכך במניח נעשה בסיס גמור ובשוכה נעשה בסיס קצת והלכך אינו מסלק אלא מנער והן נופלים מאליהן. אבל עצמות וקליפים דלא חשיבי ואינו מצניעם כלל לעולם אין להם תורת בסיס, ואף על פי שהניחם על השלחן כדי שלא יטנף הבית מ"מ לא לצורך עצמם הניחם שם ולא להצניעם מחמת חשיבותן, הלכך אין הטבלא בסיס להם כלל אלא מסלק את הטבלה ומנערה...

יב. שו"ע אורח חיים שט:ד

ואם היתה החבית בין החביות, בענין שאינו יכול להטות אותה במקומה, יכול להגביה כמו שהיא עם האבן למקום אחר להטותה שם כדי שיפול מעליה.

יג. רבי עקיבא איגר אורח חיים סימן שט:ד

יכול להגביה כמו שהוא. לשון רש"י "מגביה לחבית כולה ומסלקה מבין החביות ושם מטה על צדה" עכ"ל. משמע מיד אחר שסלקה מבין החביות אסור לטלטל החביות עם האבן שעליו כיון דאפשר לנער שם. וק' לי הא כיון דהמוקצה בידו יכול לטלטל במקום שירצה כדלעיל רס"ו סי"ב, והכא דמי לשכח כיסו בשבת דאף לאבן העוזר שם שרי!

יד. חיוב להסיר קודם שבת: אורחות שבת יט הערה שפו

אם לא כיון להשאיר האיסור שם לכל השבת

טו. שו"ע אורח חיים שט:ד

ואם הניחם עליה מדעתו, ע"ד שישארו שם בכניסת השבת, אסור להטות ולנער. וי"א דאפילו הניחם שם ע"ד שישארו שם בכניסת השבת כדי שיטלם בשבת, מותר להטות ולנער בשבת; ולא אסרו אלא במניחם ע"ד שישארו שם כל השבת.

טז. רש"י מסכת שבת דף נא עמוד א "הרי זה"

ואם תאמר: יפנה סביבותיה, הואיל ודבר הניטל הוא, ויאחזנה בדופניה ויטנה על צדה ויפול הכיסוי, כי ההיא דתנן לקמן (שבת קמב, ב): "האבן שעל פי החבית מטה על צדה והיא נופלת, ואם היתה בין החביות - מגביהה ומטה על צדה והיא נופלת," הא אוקימנא התם בשכח, אבל במניח - נעשה בסיס לדבר האסור.

יז. חידושי הרשב"א מסכת שבת דף נא עמוד א

ונראין דברי הר"ז הלוי ז"ל שפירש שהכסוי הוא תחת ההטמנה והוא כסוי לקדירה או לתבשיל בלא קדירה... ואין אומרין בזה נעשה בסיס לדבר האיסור לפי שאינו אלא לצורך שעה ודעתו היה מאתמול ליטול ממנה בשבת... אלא שקשה לי קצת... גם הטעם שאמר שאינו בסיס לדבר האסור מפני שאינו אלא לצורך שעה אינו מחזור בעיני שהרי אסרו נר ושמן ופתילה מפני שנעשו בסיס לדבר האסור ואף על פי שאין הנר בסיס לכל היום אלא לצורך מקצת הלילה שהרי אדם מצפה מתי תכבה נרו (לעיל מ"ו ב).

יח. חידושי הרמב"ן מסכת שבת דף מה עמוד א

וראיית בתוספות שאלה כי היכי דמהני תנאה בסוכה רעועה לר' יהודה אמאי לא מהני נמי גבי נרות לר' יהודה, ור' מאיר בנר שהדליקו בה באותה שבת, ולר"ש בנר הדולק לשמן המטפף, והם השיבו על שאלה זו תשובות שאין בהם ממש. ויכולני לומר דעצי סוכה כיון דדעת' עלייהו ודאי לאחר יום טוב אי מתנה בי"ט מהני בהו תנאה, אבל שמן כיון דסבור שהוא כלה בנר בשבת היאך יתנה על הספק אם יכבה והוא אין דעתו שיכבה וכל שכן כוס וקערה לר"ש, וכיון שאין תנאי מועיל למותר השמן אין מועיל לנר עצמו שהרי הוא בסיס לשמן ופתילה, וזו סברא מתקבלת לדעתי לפי גמ' שלנו שלא הזכירו במוקצה דנרות תנאי בכל השמועות הללו. עד שמצאתי בירושלמי כך: תני אם התנה עליו מותר מה אנן קיימין אי כר"מ אפי' התנה יהא אסור ואי כר"ש אפי' לא התנה יהא מותר אלא כר' יהודה נר מאוס הוה מן דתניא אם התנה עליו יהא מותר ר"ש דתני אבל כוס וקערה ועששית אף על פי שכבו אסור ליגע בהן ר' טבי בשם ר' חסדא אפי' ר"ש דאמר תמן מותר מודה הוא הכא שהוא אסור וכו', ופירושן שהם הקשו על ברייתא זו דתני בנר דשבת אם התנה עליו מותר, מני? אי ר"מ אין תנאי מועיל בו לפי שהם סוברים שם בירושלמי לר"מ דכל המיוחד לאיסור אסור, ואי ר' יהודה כל שכן שאין אדם יכול להתנות על הדבר המאוס שלא יהא מיאוסו מקצהו, ובסוף העמידוהו כר' שמעון בכוס וקערה ועששית דמודה בהו ר"ש דאסירי ואם התנה עליה מותר. ואף אנו נאמר בנר של מתכות לר"מ ור"י דמהני בהו תנאה ודומיא דסוכה רעועה, ואפשר דאפי' בסוכה בריאה מהני, ואין אנו ולא רבותינו הצרפתים ז"ל צריכין מעתה לדחוק בסברות.

יט. בית יוסף אורח חיים סימן רעט:ד

ולענין הלכה נראה דכיון דמוקצה דרבנן כדאי הם הנך רבוותא דשרו לטלטל על ידי תנאה לסמוך עליהם:

כ. שו"ת הריב"ש סימן צג

ואף על פי שאין היתרו נראה לי ברור כדאי הוא לסמוך עליו ומה בשעת הדחק אם הוא צורך ברור.

כא. משנה שבת ד:ב (מט.)

טומנין בשלחין ומטלטלין אותן, בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן. כיצד הוא עושה? נוטל את הכסוי והן נופלות.

כב. תוספות מסכת שבת דף נא עמוד א "או שטמן"

אומר ר"ת דלא חשיב כמניח כיון שדעתו ליטלו בשבת. ובפ' נוטל (שם דף קמג.) נמי תנן "בית שמאי אומרים מגביהין מעל גבי השלחן עצמות וקליפים, וב"ה אומרים מסלק את הטבלא ומנערה," ולא חשיב לב"ה כמניח...

כג. רש"י מסכת שבת דף מט עמוד א

נוטל כיסוי - של קדרה שיש תורת כלי עליה, ואף על גב שהן עליה - לא איכפת לן, דלא נעשית בסיס להן, שאין עשוי אלא לכסות קדרה.

כד. משנה ברורה סימן שט ס"ק כא (על שיטה ב' באו"ח שט:ד)

וי"א דאפילו וכו' - ס"ל דלא נעשה בסיס כלל כיון שחשב לסלק מעליו המוקצה אח"כ. ובמקום פסידא יש לסמוך על דעה זו [אחרונים].

כה. תוספות מסכת שבת דף קכג עמוד א "האי"

וי"ל דמניח על מנת ליטלה איירי. אף על גב דכשכח דמי, כמו טמן וכיסה בדבר שאינו ניטל בסוף במה טומנין (לעיל דף נא.) דשרי לנער משום דאין מניח לכל השבת, ובעצמות וקליפין דריש ביצה (ד' ב.) דשרי ב"ה לסלק את הטבלא ולנער, מ"מ לא היה לו להניח באותו ענין שיצטרך טלטול מן הצד. ועצמות וקליפין לא מסתייה דלא לינח בהן על גבי השלחן...

כו. עי' אורחות שבת חלק ג' מאמר ד' ס"ק יד

בסיס לדבר האסור ולדבר המותר

כז. שבת מז ע"א

אמר רבי זירא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן אמר רבי חנינא אמר רבי רומנוס: לי התיר רבי לטלטל מחתה באפרה [שהיא מוקצה]. אמר ליה רבי זירא לרבי אסי, מי אמר רבי יוחנן הכי? והתנן "נוטל אדם בנו והאבן בידו, או כלכלה והאבן בתוכה," ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן בכלכלה מלאה פירות עסקינן - טעמא דאית בה פירי, הא לית בה פירי לא! אשתומם כשעה חדא, ואמר הכא נמי דאית בה קרטין [דלבונה]. אמר אביי, קרטין בי רבי מי חשיבי? וכי תימא חזו לעניי, והתניא "בגדי עניי לעניי, בגדי עשירי לעשירי, אבל דעניי לעשירי לא!"... אלא אמר רבא כי הוינן בי רב נחמן הוה מטלטלין כנונא אגב קיטמא [דהוי דבר הנצרך], ואף על גב דאיכא עליה שברי עצים...

כח. שו"ע אורח חיים שי:ח

כלי שיש עליו דבר האסור ודבר המותר, מותר לטלטלו, כגון: מחתה שיש עליה מבע"י אפר שמותר לטלטלו לכסות בו רוק או צואה, ויש עליה ג"כ שברי עצים שהם אסורים בטלטול, מותר לטלטל מחתה כמו שהיא. וכגון שדבר המותר חשוב מדבר האסור; אבל אם דבר האסור חשוב יותר מדבר המותר, בטל אצלו ואסור לטלטלו. וטעם היתר טלטול זה משום דלא אפשר למינקט קיטמא לחודיה אפילו אי שדי ליה מהמחתה, או אם צריך למקום המחתה, (כמו שנתבאר לעיל סי' ש"ט); ואם אינו צריך אלא לגוף המחתה, לא יטלטלנה כמו שהיא, אלא ינער האפר ושברי העצים במקומם ויטול המחתה.

הגה: וכן אם יוכל לנער האיסור לחוד, ינערנו ולא יטלטלנו עם ההיתר. (ב"י בשם תשובת הרא"ש) וכל זה לא מיירי אלא שהיה ההיתר עם האיסור מבעוד יום; אבל אם היה האיסור עליו לבד, לא מהני מה שהניח אצלו ההיתר בשבת (ב"י בשם תשובת הרשב"א).

כט. משנה ברורה סימן שי:לז

אבל אם בשבת הונח עליו דבר איסור הואיל וביה"ש לא אתקצאי הו"ל מוקצה לחצי שבת וקי"ל דאין מוקצה לחצי שבת אלא כל זמן שהאיסור מונח עליו אסור בטלטול ע"כ מותר להניח עליו דבר של היתר החשוב יותר ומטלטל הכל ביחד אם אי אפשר לו לנער האיסור משם:

ל. שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן רעז:ו

ואף לאחר שסלקו הלחם ממנו לא נעשה בסיס להנר בלבדו כיון שהוא כבר אחר כניסת השבת.

לא. שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן רעז:ו

ואם אי אפשר לנער (כגון שהוא צריך עוד לנר זה במקום האחר או שיש חשש הפסד בניעור זה שלא ישבר הנר) רשאי לטלטלנו בעוד הנר עליו הואיל ולא נעשה בסיס לו בלבדו בבין השמשות

לב. פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן רעט:יד:ג

ובסיס להיתר ואיסור בין השמשות ולאחר כך סילקו ההיתר, אסור לטלטלו. ואם סילקו האיסור אחר כך שרי, דאין מוקצה לחצי שבת.

לג. אורחות שבת יט הערה תיב

ויש לעיין בדעת הפמ"ג אם סובר להלכה שחל דין בסיס באמצע השבת... או שסובר דנידון דידן חמיר מבסיס שנעשה באמצע השבת, כיון שהמוקצה היה מונח על השולחן מכניסת השבת...

לד. אורחות שבת יט הערה שפז

מסתבר שגם באופן ששכח את ההיתר ע"ג הבסיס מ"מ לא חל איסור על הבסיס...

לה. אורחות שבת יט הערה שפט

...והיתה דעתו להניח גם חפץ של היתר באופן שלא היה חל דין בסיס... ושכח להניח את חפץ ההיתר, הרי זה נעשה בסיס לדבר האסור...